

Praworządność i państwo prawa

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Gra interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Jacek Salij, *Prawo naturalne i prawa stanowione w ujęciu św. Tomasza z Akwinu*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2017.
- Źródło: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, dostępny w internecie: isap.sejm.gov.pl [dostęp 10.09.2020 r.].
- Źródło: oprac. własne.

Praworządność i państwo prawa

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Praworządność i państwo prawa to dwie wartości, bez których nie można sobie wyobrazić dobrze funkcjonującego i przyjaznego obywatelom współczesnego państwa. W związku z tym znajdują one odzwierciedlenie w licznych aktach prawnych, w tym Konstytucji RP oraz w praktyce wymiaru sprawiedliwości.

Twoje cele

- Przedstawisz cechy koncepcji praworządności.
- Scharakteryzujesz państwo prawa.
- Przeanalizujesz zasady organizacji i funkcjonowania władzy sądowniczej.

Przeczytaj

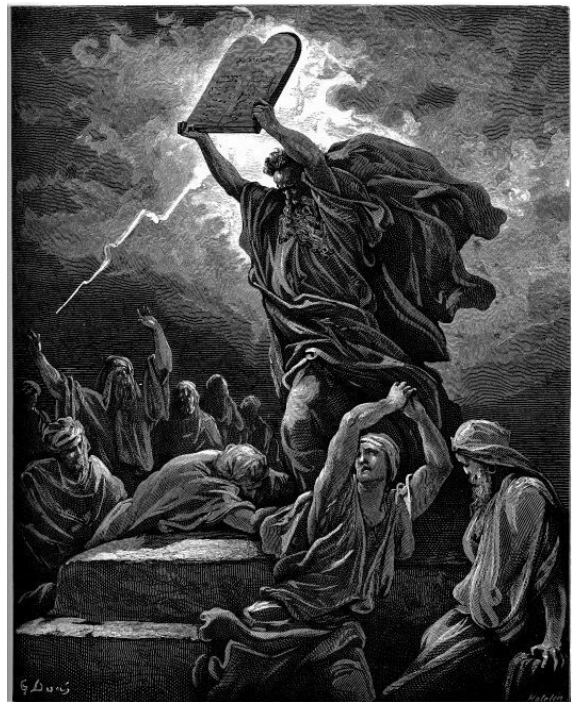
Praworządność

Praworządność to pojęcie, które oznacza rządy prawa; stan, w którym prawo stoi ponad władzą. Można to rozumieć na dwa sposoby, tj. jako zasadę prawno-ustrojową i konkretny stan faktyczny. Praworządność mieści w sobie takie idee, jak: równość, wolność sumienia, wyznania i poglądów oraz prawo do życia.

Praworządność formalna i materialna

Istnieją dwie koncepcje praworządności:

- **formalna** – według której praworządne jest to państwo, które przestrzega ustanowionego prawa (obowiązywała np. w III Rzeszy czy PRL);
- **materialna** – polegająca nie tylko na przestrzeganiu prawa, ale także kładąca nacisk na jego treść; zgodnie z praworządnością materialną prawodawcy powinni sięgać do prawa naturalnego lub Bożego; zgodnie z tą koncepcją prawo powinno być znane adresatom, być równe dla wszystkich, nie działać wstecz i nie zmieniać się często.

Mojżesz rozbija tablice z przykazaniami,
Gustave Doré (1886).

Zastanów się, w której koncepcji państwa praworządnego jest bardziej prawdopodobne wystąpienie nadużyć.

Źródło: domena publiczna.

Praworządność w polskiej konstytucji

Idea praworządności jest potwierdzona w polskiej konstytucji.

” Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

Art. 2

Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej.

Źródło: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, dostępny w internecie: isap.sejm.gov.pl [dostęp 10.09.2020 r.].

Zaproponuj własną definicję praworządności.
Źródło: domena publiczna.

Idea ta przekłada się na każdą dziedzinę prawa i działa zawsze na korzyść obywatela.

Koncepcja L.L. Fullera

Jedną z najpopularniejszych definicji praworządności opracował L.L. Fuller. Nosi ona miano **koncepcji wewnętrznej moralności prawa**.

Zgodnie z tą koncepcją praworządność jest urzeczywistniona, gdy prawo:

- jest dostatecznie ogólne, aby być bezstronne;
- jest należycie ogłaszane (jest jawne);
- nie działa wstecz;
- jest jasne i łatwe do zinterpretowania;
- unika sprzeczności norm;
- jest względnie trwałe w czasie;

- nie domaga się od adresatów rzeczy niemożliwych.

Jednocześnie z tymi warunkami działania urzędowe mają być zgodne z prawem.

Praworządność odnosi się do przestrzegania prawa przez państwo działające przez swoje organy. Adresowana jest do rządzących, w związku z czym funkcjonariusze publiczni swoje działania powinni opierać na obowiązującym prawie. Zasada praworządności odnosi się także do procesu stanowienia prawa.

Państwo prawa

Geneza państwa prawa ma długą historię, a szczególne miejsce w niej zajmuje dorobek myśli niemieckiej. Warto również wspomnieć, że już [Platon](#), [Arystoteles](#) i [Cyceron](#) uznawali pierwszeństwo prawa nad sprawowaniem władzy.

Pierwszy raz pojęcie „państwo prawne” pojawia się w pracy J.W. Placidusa *Rechtstaat* z 1789 r. Kiedy w 1823 r. J. Christoph pisze o monarchii konstytucyjnej, określa ją jako „dobro wspólne”, a R. von Mohl do katalogu cech państwa prawnego zalicza prawa i wolności obywatelskie, podmiotowość jednostki oraz kontrolę przestrzegania prawa.

Zgodnie z ukształtowanym w drugiej połowie XIX w. rozumieniem państwa prawa (F. von Stachla i O. Bahra) jego zawartość obejmuje m.in. prawa i obowiązki jednostki, które są określone w konstytucji i ustawach i zabezpieczone działaniem niezwisłych sądów.

W XX w. pojawia się współczesne rozumienie państwa prawa. Wprowadza ono instytucje i rozwiązania prawne zabezpieczające działanie organów państwowych. Pojawia się podmiot oceniający zgodność stanowionego prawa z konstytucją, którym jest sąd lub trybunał konstytucyjny. Pojęcie państwa prawa zostaje zawarte w niemieckiej konstytucji z 1949 roku (zasada *Rechtstaat* – republikańskiego, demokratycznego i socjalnego państwa prawnego).

Cechą charakterystyczną współczesnego systemu państwa prawnego jest określony układ stosunków między prawem, władzą i obywatelami. Wszyscy, zarówno obywatele, jak i organy władzy publicznej, są zobowiązani do przestrzegania

ustanowionego prawa. W państwie prawa ustanowione normy zapewniają porządek społeczny i polityczny. Są przyjmowane zgodnie z wolą większości, chociaż powinny uwzględniać poszanowanie praw jednostki.

Najważniejsze założenia odnoszące się do teorii państwa prawa koncentrują się na zbiorze zasad, zgodnie z którymi państwo prawa funkcjonuje, a mianowicie w państwie prawa:

- istnieje trójpodział władzy: ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej;
- zgodność ustaw z konstytucją podlega kontroli;
- wolności i prawa jednostki są gwarantowane w konstytucji;
- władza sądownicza jest niezawisła;
- prawa człowieka są przestrzegane;
- obowiązuje zakaz [retroakcji](#) prawa;
- obywatele nie mogą podlegać dyskryminacji; są równi wobec prawa;
- obywatele mają prawo do niezależnego i bezstronnego sądu;
- obywatele mają prawo do informacji publicznej;
- władza kieruje się w swoich działaniach zasadą legalizmu.

Równocześnie w państwie prawa przy tworzeniu prawa obowiązują określone standardy postępowania, a mianowicie:

- tworzone prawo powinno być zrozumiałe dla obywateli;
- akt prawny powinien mieć podstawę prawną;
- akt prawny powinien zawierać uzasadnienie jego powstania.

Spełnienie tych założeń pozwala każdemu obywatelowi sprawdzić, na ile państwo, w którym żyje, jest państwem praworządnym.

Zdecyduj, który organ władzy państwowej ma decydujące znaczenie dla urzeczywistniania idei państwa prawa

Źródło: Kpalion, licencja: CC BY-SA 3.0.

Organizacja i funkcjonowanie władzy sądowniczej

W polskim wymiarze sprawiedliwości funkcjonują sądy powszechne i szczególne, do których zaliczamy sądy wojskowe i administracyjne.

Sądami powszechnymi są sądy rejonowe, okręgowe i apelacyjne.

Sądy wojskowe są sądami karnymi, właściwymi w sprawach odpowiedzialności m.in. za przestępstwa i wykroczenia żołnierzy w czynnej służbie wojskowej i cywilnych pracowników wojska w sprawach związanych z pracą na rzecz wojska. Co do zasady, wojskowymi sądami pierwszej instancji są wojskowe sądy garnizonowe, a drugiej instancji – wojskowe sądy okręgowe.

Sąd Najwyższy jest organem nadzorczym wobec sądów powszechnych i wojskowych.

Sądy administracyjne sprawują kontrolę działalności administracji publicznej. Sądami administracyjnymi są wojewódzkie sądy administracyjne i Naczelny Sąd Administracyjny.

Konstytucja RP a sądownictwo

Najważniejsze zasady organizacji i funkcjonowania sądownictwa w Polsce są zawarte w Konstytucji RP. Należą do nich:

- **zasada instancyjności postępowania sądowego** – postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne; w każdej sprawie sądowej powinna być możliwość odwołania się do sądu wyższej instancji;
- **zasada udziału obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości** – w niektórych sprawach (sądach) w składach orzekających powinni zasiadać nie tylko zawodowi sędziowie, ale również ławnicy, niebędący zawodowymi sędziami;
- **zasada jawności rozprawy sądowej** – oznacza, że każdy zainteresowany może śledzić przebieg rozprawy sądowej; w pewnych okolicznościach zasada ta jest ograniczona, ale nie dotyczy to ogłoszenia wyroku, które zawsze jest jawne.

Wskaż, o jaki – twoim zdaniem – rodzaj sądownictwa powinien zostać poszerzony polski wymiar sprawiedliwości.

Źródło: domena publiczna.

Sędziowie

Bardzo ważną rolę w systemie sądownictwa odgrywają sędziowie. W sprawowaniu swojego urzędu są niezawisli i podlegają tylko konstytucji i ustawom (zasada niezawisłości sędziowskiej). Sędziowie są powoływani na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa przez Prezydenta RP.

Aby mogli optymalnie sprawować swój urząd, ustanowiono gwarancje formalne i merytoryczne niezawisłości sędziowskiej.

Do **gwarancji formalnych niezawisłości sędziowskiej** zaliczamy m.in.:

nieusuwalność sędziego

Może on zostać pozbawiony urzędu tylko w zupełnie wyjątkowych okolicznościach, przewidzianych w ustawie i tylko na mocy orzeczenia sądowego.

immunitet sędziowski

Pociągnięcie sędziego do odpowiedzialności karnej może mieć miejsce tylko za zgodą sądu; sędzia nie może być zatrzymany lub aresztowany, chyba że zostanie zatrzymany na gorącym uczynku.

odpowiedzialność dyscyplinarną

Za naruszenie ciężących na sędzim obowiązków i popełnienie wykroczenia sędzia odpowiada tylko przed sądem dyscyplinarnym, który tworzą sędziowie.

nieprzenoszalność sędziego

Może on zostać przeniesiony do innego sądu lub na inne stanowisko tylko za jego zgodą.

apolityczność

Sędziowie nie mogą należeć do partii politycznych, związków zawodowych ani prowadzić innej działalności publicznej, której nie da się pogodzić z zasadami niezawisłości sędziów i niezależności sądów.

gwarancje statusu materialnego i odpowiedniego wynagrodzenia

Sędziowie powinni mieć zapewnione warunki pracy i wynagrodzenie odpowiadające

godności urzędu i zakresowi obowiązków.

Gwarancją niezawisłości merytorycznej jest kierowanie się przez sędziego wyłącznie postanowieniami Konstytucji RP i ustaw. Dodatkowo sędzia w rozstrzygnięciu danej sprawy może być zobowiązany do uwzględnienia wytycznych zawartych w orzeczeniu sądu wyższej instancji.

Rozważ, czy immunitet sędziowski jest zbyt szeroki, czy zbyt wąski. Uzasadnij swoje zdanie.

Źródło: domena publiczna.

Słownik

Arystoteles

żył w latach 384–322 p.n.e.; jeden z trzech – obok Sokratesa i Platona – najważniejszych filozofów starożytnej Grecji

Cycon (Marek Tulliusz Cycon)

żył w latach 106–43 p.n.e.; pisarz, mówca, polityk, dowódca wojskowy, filozof, prawnik i kapłan rzymski

retroakcja

działanie wstecz

Platon

żył w latach 424/423–348/347 p.n.e.; filozof grecki, Ateńczyk, twórca tradycji intelektualnej znanej jako platonizm

Gra interaktywna

Polecenie 1

Rozwiąż test, a następnie wykonaj ćwiczenia.

Test

Sprawdź swoją wiedzę, biorąc udział w grze

Poziom trudności:

łatwy

Limit czasu:

7 min

Twój ostatni wynik:

-

Uruchom

Ćwiczenie 1

Przygotuj inne pytanie, które mogłoby pojawić się na teście.

Question: ...

- a. ...
- b. ...
- c. ...
- d. ...

Ćwiczenie 2

Wyjaśnij ważne pojęcia i terminy, jakie pojawiają się w teście.

pojęcie

pojęcie

pojęcie

pojęcie

pojęcie

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Przeanalizuj przedstawioną sytuację i wykonaj polecenie.

W dniu 01.01.2020 r. Jan Kowalski dopuścił się kradzieży roweru swojego sąsiada Piotra Nowaka. Po przeprowadzeniu postępowania przed sądem rejonowym (sądem pierwszej instancji) został on skazany na karę pięciu miesięcy pozbawienia wolności. Jan Kowalski postanowił zaskarżyć wyrok jako niesprawiedliwy.

Źródło: oprac. własne.

Podaj, który sąd powszechny będzie właściwy do rozpatrzenia apelacji Jana Kowalskiego.

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj polecenie.

” Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

Art. 181

Sędzia nie może być, bez uprzedniej zgody sądu określonego w ustawie, pociągnięty do odpowiedzialności karnej ani pozbawiony wolności. Sędzia nie może być zatrzymany lub aresztowany, z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa, jeżeli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. O zatrzymaniu niezwłocznie powiadamia się prezesa właściwego miejscowo sądu, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego.

Źródło: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, dostępny w internecie: isap.sejm.gov.pl [dostęp 10.09.2020 r.].

Podaj, o jakiej gwarancji niezawisłości sędziowskiej jest mowa w przytoczonym przepisie.

Ćwiczenie 7

Na podstawie analizy przypadku wykonaj polecenie.

Zdzisław Wiśniewski, sędzia Wydziału Karnego Sądu Rejonowego w Opolu, zawsze prezentował bardzo wyraziste poglądy polityczne. Angażował się nie tylko w publiczną działalność związaną z funkcjonowaniem gminy, w której mieszkał, w obszarze realizacji zadań z zakresu ochrony środowiska, ale w pewnym momencie doszedł do wniosku, że warto zapisać się do partii politycznej, która wygrała wybory i jest w stanie przeprowadzić niezbędne reformy w państwie. Zapisał się do tej partii i pracując zawodowo (orzekał w sądzie), prężnie działał w strukturach partyjnych, ciesząc się przy tym uznaniem lokalnej społeczności.

Źródło: oprac. własne.

Wskaż, jaką gwarancję niezawisłości sędziowskiej złamał Zdzisław Kowalski.

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj polecenie.

” Jacek Salij

Prawo naturalne i prawa stanowione w ujęciu św. Tomasza z Akwinu

Zacznę od podzielenia się spostrzeżeniem C.S. Lewisa na temat zadziwiającej zgodności intuicji moralnych różnych ludów i kultur: „W babilońskim «Hymnie do Samos», w indyjskim kodeksie Manu, w «Księdze zmarłych», w Analektach Konfucjańskich, w dziełach stoików i platoników, w wierzeniach australijskich Aborygenów i amerykańskich czerwonoskórych, odnajdzie się to samo monotonne potępienie przemocy, zabójstwa, zdrady i fałszu, te same nakazy uprzejmości w stosunku do ludzi starych, małych i słabych, dawania jałmużny, bezstronności i uczciwości. Być może będziemy nieco zaskoczeni (ja byłem), odkrywając, że nakazy miłosierdzia są częstsze niż nakazy sprawiedliwości; na pewno zaś przestaniemy już wątpić, że istnieje coś takiego jak prawo naturalne. Oczywiście, istnieją różnice. Pewne kultury odznaczają się ślepotą – podobnie jak są dzicy, którzy nie potrafią zliczyć do dwudziestu. Jednak udawanie, że oto stajemy wobec moralnego chaosu – pozbawionego jakiegoś zarysu powszechnie uznawanych wartości – jest po prostu kłamstwem”.

Źródło: Jacek Salij, *Prawo naturalne i prawa stanowione w ujęciu św. Tomasza z Akwinu*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2017.

Dla nauczyciela

Autor: Dawid Tarczyński

Przedmiot: wiedza o społeczeństwie

Temat: Praworządność i państwo prawa

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

X. Kontrola władzy.

Uczeń:

6) przedstawia genezę i zasady państwa prawnego; przedstawia zasady organizacji i funkcjonowania władzy sądowniczej.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- przedstawia cechy koncepcji praworządności;
- charakteryzuje państwo prawa;
- analizuje zasady organizacji i funkcjonowania władzy sądowniczej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja;
- burza mózgów;
- rozmowa nauczająca.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Faza wstępna

1. Uczniowie odpowiadają na pytania:

- jak rozumieją pojęcia: praworządność i państwo prawa;
- czy znają zasady organizacji i funkcjonowania władzy sądowniczej w Polsce.

Odpowiedzi są zapisywane na tablicy przez wybraną osobę.

2. Przedstawienie tematu i celów zajęć.

Faza realizacyjna

1. Wprowadzenie nauczyciela – omówienie:

- pojęcia „praworządność”;
- cech państwa prawa;
- zasad organizacji i funkcjonowania władzy sądowniczej.

2. W klasie zostaje przeprowadzona dyskusja na temat: Jakie kompetencje i walory osobowościowe powinien mieć dobry sędzia?

3. Sporządzenie notatki z lekcji z podziałem na najważniejsze informacje dotyczące:

- praworządności;
- państwa prawa;
- zasad organizacji i funkcjonowania władzy sądowniczej.

Faza podsumowująca

1. Rozwiązanie quizu.

2. Wykonanie ćwiczeń do multimedium (1 i 2).

Praca domowa:

Wykonanie ćwiczeń z modułu „Sprawdź się” (1–8).

Materiały pomocnicze:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., isap.sejm.gov.pl.

Jacek Salij, *Prawo naturalne i prawa stanowione w ujęciu św. Tomasza z Akwinu*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 2017.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Gra interaktywna może być wykorzystana do lekcji powtórzeniowej lub jako materiał do przygotowania prezentacji multimedialnej dotyczącej praworządności i państwa prawa.